

droge dokken, ketelbok, pont en kiellichter, alsmede voor de kosten van het dokken, vertimmeren en herstellen.

65. Verkoop van zeekaarten uit het depot en de onderdepots.
66. Verkoop van voor 's lands dienst bestemde bruikbare goederen.
67. Verkoop van afgekeurde en overtollige goederen, afkomstig van de Nederlandsch-Indische zeemacht, de gouvernements-marine, de maritieme inrichtingen en magazijnen en de verschillende onder het departement van marine behoorende diensttakken.
68. Terugbetaling van voorschotten, vóór dit dienstjaar aan landsdienaren verstrekt.
69. Andere ontvangsten.

Ontvangsten van gemengden aard en toevallige baten.

70. Verkoop van voor 's lands dienst bestemde bruikbare goederen uit den voorraad van het civiel departement.
71. Verkoop van afgekeurde en overtollige goederen uit den voorraad van het civiel departement.
72. Alle andere ontvangsten.

Artikel 2.

Met de ingevolge art. 1 te innen ontvangsten worden in de rekening verantwoord de ontvangsten aan welke, krachtens art. 8 der wet van den 23sten April 1864 (*Staatsblad* n°. 35), tot grondslag heeft gestrekt de begrooting voor het dienstjaar 1883.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministerieele departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Koloniën,

[201. 6.]

ONTWERP VAN WET. V.

(**Spoorweg Djokjokarta-Tjilatjap**)

Wij WILLEM, III ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is voor rekening van den Staat een spoorweg op Java aan te leggen tusschen Djokjokarta en Tjilatjap en dat de gelegenheid behoort te worden geopend om met den bouw van dien spoorweg in 1884 een aanvang te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig artikel.

Ten behoeve van den aanleg en de uitrusting van een spoorweg tusschen Djokjokarta en Tjilatjap wordt:

Onderafdeeling 41 »Spoorwegen» van het Iste hoofdstuk der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1884 verhoogd met *tweehonderd en vijftien duizend gulden* (f 215 000), en

Onderafdeeling 81 »Aanleg en uitrusting van Staats-spoorwegen en stoomtramwegen» van het IIde hoofdstuk van voornoemde begrooting verhoogd met *zevehonderd en vijftig duizend gulden* (f 750 000).

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministerieele departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Koloniën,

[201. 7.]

MEMORIE VAN TOELICHTING.

§ 1. Ten gevolge van de verwerping van hoofdstuk II der uitgaven van de ten vorigen jare ingediende Indische begrooting voor 1884 in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dd. 22 November 1883, zag zich de ondergeteekende genoodzaakt, onmiddellijk na de aanvaarding zijner betrekking de samenstelling eener nieuwe ontwerp-begrooting ter hand te nemen. Hij heeft gemeend daarbij geen nieuwe »uitgewerkte en toelichtende staten» te moeten voegen, maar zich er toe te kunnen bepalen om in Nota's van wijzigingen aan te toonen in welk opzicht de thans voorgedragen cijfers afwijken van die welke waren opgenomen in het eerste (door den Minister VAN BLOEMEN WAANDERS zelve nog niet gewijzigde) ontwerp dat ten vorigen jare ingediend en in de daarbij behorende uitgewerkte en toelichtende staten gespecificeerd en geadstrueerd werd. Voor zoover de nieuwe cijfers niet ook reeds voorkwamen in de Nota's van wijzigingen van den Minister VAN BLOEMEN WAANDERS, zijn zij met het teeken * gemerkt, waardoor met een oogopslag is te zien welke wijzigingen in de oorspronkelijk voorgedragen cijfers van den ondergeteekende afkomstig zijn.

§ 2. De oorspronkelijke ontwerp-begrooting voor 1884 wees de volgende eincijfers aan:

Uitgaven in Nederland	f 27 215 162	
» » Indië	121 640 441	
		f 148 855 603
Middelen in Nederland	f 37 189 713	
» » Indië	98 139 558	
		135 329 271

zoodat het tekort werd geraamd op f 13 526 332

Bij de Memorie van Antwoord werden die cijfers gewijzigd als volgt:

Uitgaven in Nederland	f 27 841 892	
» » Indië	122 316 410	
		f 150 158 302
Middelen in Nederland	f 37 189 713	
» » Indië	98 175 058	
		135 364 771

Tekort f 14 793 531

Ten gevolge van de door den vorigen Minister nog na de indiening der Memorie van Antwoord aangebrachte wijzigingen en van de aanneming door de Tweede Kamer van enkele voorstellen tot wijziging van het IIde hoofdstuk, werd het eincijfer der uitgaven verminderd met f 1 055 688,

zoodat de begrooting op het oogenblik der eindstemming over het IIde hoofdstuk een tekort aanwees van f 13 737 843.

De thans voorgedragen begrooting is, met inbegrip van de uitgaven voor den spoorweg tot verbinding van het station Soerabaija met den mond der Kali Mas (Oedjong) (gedrukte stukken zitting 1883—1884. — *A. N. 5a*) (1), geraamd als volgt:

Uitgaven in Nederland	f 25 392 237	
» » Indië	120 745 080	
		f 146 137 317
Middelen in Nederland	f 42 816 404	
» » Indië	101 055 146	
		143 871 550
Geraamd tekort	f 2 265 767	

Dat het tekort zoo belangrijk is geslonken, vindt zijne verklaring in de omstandigheid dat op eene veel ruimere opbrengst der middelen kan worden gerekend dan ten vorigen jare geschiedde en dat de uitgaven zijn besnoeid waar dit mogelijk voorkwam.

Onderscheidene middelen konden hooger dan ten vorigen jare worden geraamd tot een gezamenlijk bedrag van f 9 340 704

terwijl daarentegen eenige andere middelen lager moesten worden geraamd tot een gezamenlijk bedrag van 798 425

zoodat ten slotte werd verkregen een voordeelig verschil van f 8 542 279

Tot de hooger geraamde middelen behooren de verkoop van koffie met f 6 400 000

de in- en uitvoerrechten met 645 000

de verpachte middelen met 1 652 000

Terwijl de vorige Minister geen hooger prijs voor de hier te lande te veilen koffie meende te kunnen aannemen dan van f 0,30 per $\frac{1}{2}$ kilogram, vindt de ondergeteekende, op grond van den in het laatste jaar behaalden middelprijs en het onlangs door de Handelmaatschappij gegeven advies, vrijheid om den prijs op f 0,32 te stellen (2). En terwijl de vorige Minister, op een oogenblik dat de Java-koffieoogst van 1883 op 932 000 pikols begroot werd, de hier te lande te verkoopen hoeveelheid op 865 000 pikols raamde, meent de ondergeteekende op een verkoop van 970 000 pikols te mogen rekenen, nu de Java-oogst van 1883 in werkelijkheid 1 072 000 pikols heeft opgeleverd en ook in 1884 weder een goede oogst (circa 920 000 pikols) verwacht wordt.

Ook aan de hoogere raming van de in- en uitvoerrechten en van de verpachte middelen liggen de meer volledige gegevens ten grondslag, die sedert de behandeling van het vorige begrootingsontwerp verkregen zijn. Immers de ondergeteekende heeft rekening kunnen houden met de opbrengst der in- en uitvoerrechten over het geheele jaar 1883 en met den uitslag van de in het eind van 1883 gehouden verpachtingen van de verschillende middelen.

Aangezien bij het vorige begrootingsontwerp op den

inkoop van slechts 870 000 pikols Java-koffie gerekend werd, terwijl thans de onlangs bekend geworden raming van 920 000 pikols in de begrooting diende te worden opgenomen, zijn de geraamde uitgaven voor inkoop en vervoer van koffie in Indië met f 918 000 moeten worden verhoogd, terwijl de ruimere raming van de te verkoopen hoeveelheid koffie ook eene verhooging der uitgaven voor vervoer naar Nederland en voor verkoop aldaar met f 734 000 noodig maakte. Desniettemin is het totaal bedrag der uitgaven (daaromder begrepen die tot aanleg van een spoorweg van Djokjokarta naar Tjilatjap) lager dan dat hetwelk het vorig ontwerp in zijne verschillende phases aanwees. Belangrijke verminderingen (die in het vervolg dezer Memorie en in de Nota van wijzigingen worden toegelicht) zijn noodig geweest om dit resultaat te verkrijgen. Die verminderingen hebben echter niet kunnen beletten dat de begrooting met een tekort sluit, en dit tekort zou veel aanzienlijker zijn geweest wanneer niet op eene bijzonder ruime hoeveelheid te verkoopen koffie had kunnen gerekend worden. Laat men buiten rekening de vermeerdering van ontvangsten en uitgaven in verband met de koffiecultuur en de vermindering van de tinprijzen, dan zouden de eindeijfers een tekort aanwijzen van f 6 610 358 tegenover het primitief geraamde tekort van f 13 526 332.

Meent de ondergeteekende dat in de tegenwoordige omstandigheden de verkregen eindeijfers betrekkelijk bevredigend mogen heeten, hij wenscht de thans aangeboden begrooting geenszins als eene normale te hebben aangemerkt, en is integendeel overtuigd dat ten spoedigste afdoende maatregelen behooren te worden genomen tot herstel van het evenwicht der Indische financiën. Het zij hem vergund hier reeds dadelijk mede te deelen op welke wijze hij zich voorstelt dit doel te bereiken.

§ 3. Ten volle wordt door den ondergeteekende ingestemd met de opmerking, voorkomende in het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer betreffende het vorige begrootingsontwerp, dat het thans meer dan ooit dringend noodzakelijk is om zoowel tegen hooge uitgaven te waken als bedacht te zijn op het scheppen van nieuwe middelen. Op hoedanige wijze hij beperking denkt te brengen in de uitgaven, kan gedeeltelijk blijken uit de thans ingediende begrooting en uit hetgeen bij de toelichting van enkele posts omtrent voorgenomen maatregelen van bezuiniging is gezegd. In het algemeen echter zij opgemerkt, dat niet bij voorkeur in wijziging van verordeningen en bestaande organisatiën het middel zal moeten worden gezocht om besparingen te verkrijgen, maar vooral in de keus van geschikte ambtenaren, van welke kan worden verwacht dat zij bij de beschikking over 's lands gelden met nauwgezetheid en op oordeelkundige wijze zullen te werk gaan. Het is den ondergeteekende aangenaam de verzekering te kunnen geven, dat in die richting krachtig zal worden opgetreden. Hij houdt zich overtuigd, dat het der Indische Regeering zal gelukken de zorg voor 's lands geldelijke belangen, zich o.a. openbarende in het betrachten eener gewenschte spaarzaamheid, meer en meer levendig te doen worden.

Ofschoon op deze wijze belangrijke bezuiniging zal worden verkregen, zullen toch veranderingen van bestaande organisatiën niet geheel achterwege mogen blijven. Volgens de overtuiging van den ondergeteekende verdient het echter geen aanbeveling om op ingrijpende wijze de bestuursmiddelen in te krimpen of door vermindering van ambtenaren bij eenigen specialen diensttak de taak van de ambtenaren van het binnenlandsch bestuur aanzienlijk te verzwaren. Wel is waar kan, ten gevolge van de inrichting van het bestuur, waarbij op doelmatige wijze van de medewerking van inlandsche hoofden en ambtenaren wordt partij getrokken, met een betrekkelijk klein getal Europeesche ambtenaren worden volstaan, maar het zou niet mogelijk wezen hun aantal nog te beperken zonder nadeel voor den goeden gang van zaken en zonder gevaar voor de handhaving van rust en orde. Evenmin kan worden gedacht aan bezuiniging op de inkomsten van de ambtenaren van het binnenlandsch bestuur. Naar de overtuiging van den ondergeteekende zou het, ook wanneer men alleen maar let op de financieele zijde van het vraagstuk, van weinig doorzicht getuigen, om het bestuurspersoneel belangrijk in te krimpen of de geldelijke vooruitzichten te beperken van hen, van

(1) Bij dat wetsontwerp, zooals het bij Nota van wijzigingen is veranderd, zijn ten laste van hoofdstuk I f 120 000 en ten laste van hoofdstuk II f 360 000 uitgetrokken.

(2) Het bovenstaande was geschreven vóór de in April gehouden veiling. In den ongunstigen afloop van die veiling is, na overleg met de Handelmaatschappij, geen aanleiding gevonden om de raming te wijzigen. Voor goed ordinar Java, die toen 29 cent gold, werd in 1883 op de veilingen van Januari, Mei, Juni, Augustus en September respectievelijk niet meer dan 28, 30, 29, 29 $\frac{1}{4}$ en 30 cent bedongen, en toch was de middelprijs van de koffie over het geheele jaar nog 32 $\frac{3}{4}$ cent. Eene raming van 32 cent komt dus niet te hoog voor, vooral wanneer in aanmerking wordt genomen dat de oogst in Brazilië in 1883 betrekkelijk gering was en dat de tot dusver in 1884 behaalde middelprijs, ondanks den ongunstigen afloop der jongste veiling, 32,48 cent bedroeg.

wier ijver en toewijding zulke gewichtige belangen zijn afhankelijk gesteld. Zelfs moet er op worden gerekend dat uitbreiding der bestuursmiddelen op den duur niet geheel zal kunnen uitblijven, in verband met de taak welke Nederland in Indië op zich genomen heeft. De geschiedenis van het bestuur der kolonie heeft echter voldoende bewezen, dat, zoo dikwijls hoogere uitgaven het gevolg waren van uitbreiding van ons bestuur, in den regel en op den duur de vermeerdering der uitgaven wordt overtroffen door de stijging der inkomsten. Het buiten aanmerking laten dezer overwegingen bij het vergelijken van de uitgaven voor het bestuur in de laatste jaren met die, welke vroeger voldoende werden geacht, moet noodwendig tot onjuiste gevolgtrekkingen leiden.

§ 4. Behalve op bezuiniging zal men ter verkrijging van een beteren financieelen toestand eveneens bedacht moeten zijn op het versterken der inkomsten, eendeels door bestaande belastingregelingen te verbeteren en ongemotiveerde ongelijkheden weg te nemen, anderdeels door het productieve vermogen der koloniën te verhoogen. In de volgende paragraaf zal blijken welke verbeteringen en aanvullingen der belastingregelingen de ondergeteekende op het oog heeft. Eerst zij echter de aandacht gevestigd op hetgeen moet gedaan worden om tot verhooging van het productieve vermogen van Indië te geraken. Dit doel is slechts te bereiken door het wegnemen der belemmeringen welke thans nog aan de ontwikkeling onzer bezittingen in den weg staan. Dat onder die belemmeringen het op vele plaatsen ontbreken van deugdelijke communicatiemiddelen en van irrigatiewerken eene eerste plaats bekleedt, schijnt nauwelijks herinnering te behoeven. Aan beide of aan één van beide hebben uitgestrekte terreinen op Java tot nog toe dringend behoefte, en de ontwikkeling der Europeesche industrie en van den inlandschen landbouw is er afhankelijk van de voorziening in die behoefte. Met name moet in de eerste jaren de aanbouw van spoorwegen met krachtige hand worden voortgezet. Hierdoor zal de productieve kracht van Java merkbaar toenemen en de nadeelige invloed van de ongelijkmatige verdeling der bevolking over dit eiland op afdoende wijze worden gekeerd; weshalve het aanbeveling verdient om, wanneer de financieele toestand niet mocht toelaten in alle behoeften op het gebied der openbare werken te gelijker tijd te voorzien, aan deze soort, desnoods met tijdelijke achterstelling van andere werken, de voorkeur te geven.

De wensch om den spoorwegbouw met kracht voort te zetten, en de overweging dat de daaraan te besteden uitgaven direct en indirect zeer productief zullen zijn, mogen echter niet leiden tot het besluit om die uitgaven in den regel uit leeningen en niet uit de gewone middelen te bestrijden. Wat er ook moge zijn aan te voeren voor de stelling, dat het niet aangaat om op rekening van het thans levende geslacht het geheele kapitaal te brengen van werken waarvan vele volgende geslachten het genot zullen hebben, naar het den ondergeteekende voorkomt behoort zij in Indië niet in practijk te worden gebracht.

De inkomsten uit de gouvernementen-suikercultuur zullen na eenige jaren geheel ophouden en slechts voor een betrekkelijk klein gedeelte kunnen worden opgewogen door rechtstreeksche baten uit de vrije suikercultuur. De gouvernementen-koffiecultuur is, getuige de aanzienlijke oogsten der laatste jaren, door de aanwending van meer zorg, niet het minst bij de keus der voor beplanting geschikte terreinen, gebracht tot eene hoogte waarop zij zich nog wel eenigen tijd, maar toch bezwaarlijk op den duur staande zal kunnen houden. Uit den aard der zaak komen de beste gronden in de eerste plaats voor beplanting in aanmerking, waardoor gaandeweg slechts gronden van mindere hoedanigheid voor aanleg van nieuwe tuinen beschikbaar zullen blijven. Wel zullen ook de voor de koffiecultuur het gunstigst gelegen tuinen, geruimen tijd nadat zij zijn afgeschreven, althans voor een deel opnieuw kunnen worden beplant, maar toch mag van deze tweede beplanting niet dezelfde opbrengst worden verwacht, welke de goede tuinen tegenwoordig opleveren. Een gedeelte van de gewone inkomsten zal dus in vervolg van tijd minder ruim vloeien dan thans, en eene verstandige zorg voor de toekomst eischt, dat die thans nog beschikbare inkomsten niet worden aangewend tot uitzetting van de blijvende Staatsuitgaven, maar tot de uitvoering van werken welke

de kolonie en hare bevolking tot grootere welvaart zullen kunnen brengen. Er moet dus worden gestreefd naar een toestand waarin tot het sluiten van leeningen voor productieve werken alleen dan wordt overgegaan wanneer onvoorziene rampen buitengewone uitgaven mochten noodzakelijk maken of de matige raming der gewone inkomsten mochten doen falen. Alleen door het volgen van eene zoodanige politiek zal, naar het schijnt, de toekomst van Nederlandsch-Indië ook uit financieel oogpunt met gerustheid te gemoet gezien kunnen worden.

§ 5. Wordt op de aangegeven wijze de draagkracht der bevolking van Nederlandsch-Indië verhoogd, zoo zullen doelmatig geregelde belastingen ook ruimer vloeien.

Ook van de zijde der Vertegenwoordiging is de opmerking gemaakt, dat de pogingen tot vermeerdering van de opbrengst der belastingen belemmering moeten onder vinden door de omstandigheid, dat de inlandsche bevolking reeds zeer zwaar belast is en de in Indië wonende Europeanen te gering in aantal zijn om op eenigszins afdoende wijze bij te dragen tot vermeerdering van de inkomsten der schatkist. Dit laatste is ongetwijfeld juist. Ook is niet tegen te spreken dat er onder de inlandsche bevolking zwaar belaste personen zijn. Maar daartegenover staan anderen van wie hetzelfde niet gezegd kan worden. Er is eene groote ongelijkheid in de verdeling der lasten. Zij is in zekere mate te wijten aan gebrekkige toepassing van bestaande heffingen, bij gemis aan de noodige gegevens en bij onvoldoende bekendheid met plaatselijke toestanden. Naar de overtuiging van den ondergeteekende kunnen door voortdurend betere toepassing der tegenwoordige bepalingen, in welke richting in de laatste jaren reeds gewichtige stappen zijn gedaan, zoomede door verbetering van bestaande regelingen, aan de schatkist nog aanzienlijke voordeelen verzekerd worden. Tot toelichting dezer stellingen zij het vergund in grove trekken aan te geven, welke belastingen voor herziening het eerst in aanmerking moeten komen. De volgorde van de jaarlijksche raming der middelen wordt daarbij in acht genomen.

7b. *Pacht van het slachten van rundvee enz.* In de Preanger regentschappen, waar om bijzondere redenen de heffing niet verpacht is, wordt per buffel of rund f 3 betaald, terwijl overal elders op Java en Madura aan de pachters f 2 wordt opgebracht. Er kan geen bezwaar bestaan om deze door niets gerechtvaardigde ongelijkheid op te heffen, door overal de belasting op f 3 te brengen. Immers wordt, behalve in die streken waar bijzonder veel geld wordt verdiend, alleen bij feestelijke gelegenheden vleesch gebruikt, zoodat deze heffing, als eene belasting op de weelde, geen schadelijken druk aan de bevolking zal opleggen. Vermits evenwel ook andere omstandigheden dan het bedrag der belasting invloed uitoefenen op de opbrengst der verpachting, is het moeilijk de hoogere opbrengst met juistheid te ramen. De ondergeteekende meent echter niet ver van de waarheid te blijven, door hiervoor een bedrag van f 300 000 te stellen. De aangelegenheid is bij de Indische Regeering aanhangig gemaakt.

8a. *Invoerrechten.* Evenals aan den vorigen Minister komt ook aan den ondergeteekende verhooging van het invoerrecht op sommige artikelen gewenscht voor, waardoor op eene hoogere ontvangst van f 1 600 000 zal kunnen worden gerekend.

8c. *Accijns op het gedistilleerd.* Deze belasting heeft niet aan de verwachtingen beantwoord, welke men zich bij hare invoering voorstelde. Toch bestaat naar het oordeel van den ondergeteekende — ofschoon met accijnsheffing in Indië nimmer ingenomen — bezwaar tegen hare afschaffing, omdat de accijns in het nauwste verband staat met de heffing van het invoerrecht op gedistilleerd, en de opbrengst dezer belasting door terugkeer tot het pachtstelsel in gevaar zou worden gebracht. Daarom zijn bepalingen ontworpen en bij de Indische Regeering aanhangig gemaakt, die meer dan de bestaande rekening houden met de Indische toestanden en met de beschikbare hulpmiddelen, en tevens de aanwending van de gewone politiemiddelen tot handhaving der accijnsverordening mogelijk maken en in

de hand werken. Hierdoor zal het thans bestaande kwaad (clandestien stoken en clandestien vervoer) worden tegengegaan, hetgeen vermoedelijk stijging van het invoerrecht op gedistilleerd of van den accijns ten gevolge zal hebben. Uit den aard der zaak is het niet wel mogelijk thans reeds de hoogere opbrengst van dit middel te ramen.

8 c. *Accijns op tabak.* Dat eene belasting op het verbruik van tabak in de rij der Indische belastingen op hare plaats is, werd reeds sinds tal van jaren en met volle recht door den Indischen wetgever erkend, ofschoon hij in de regeling dezer zaak niet bijzonder gelukkig is geweest. In drie gewesten van Java (Bantam, Batavia en Krawang) wordt het recht verpacht om van alle Javasche en Chineesche tabak belasting te heffen, hetzij die over land, over zee, of door en langs de rivieren wordt ingevoerd, dan wel in een dier gewesten wordt gecultiveerd (*Indisch Staatsblad* 1849, n°. 52 D). Bovendien is er het recht tot verkoop in het klein van tabak afhankelijk gesteld van het bezit eener door den pachter tegen betaling van hoogstens f 2 s maands te verlenen licentie. In de andere gewesten van Java en Madura wordt onder den naam van accijns (vroeger consumtierecht) eene belasting geheven (*Indisch Staatsblad* 1873, n°. 248) van de Java-tabak, die (buiten de residentien Bantam, Batavia en Krawang) op Java en Madura wordt ingeladen met bestemming tot vervoer over zee naar buiten de residentie van inlading, doch naar eene der residentien van die eilanden.

De verbruiksbelasting op tabak is dus afhankelijk van de vraag of de aanvoer over zee, dan wel over land heeft plaats gehad, en of de tabak in dezelfde residentie of in eene andere is ingescheept. Deze gebrekkige regeling behoort niet te worden bestendigd. Zij zal het best kunnen vervangen worden door het reeds in Bantam, Batavia en Krawang werkende licentiestelsel. Deze belasting zou niet, gelijk in die gewesten, waar echter de verpachting tot geen bezwaren aanleiding geeft, moeten worden verpacht, maar rechtstreeks moeten worden geheven, tot een bedrag in verhouding tot het debiet te bepalen door de commissie van aanslag voor de bedrijfsbelasting. Het ontwerp eener regeling is in handen gesteld van de Indische Regeering. Voor Java en Madura kan op eene vermeerdering van inkomsten uit dezen hoofde van f 1 200 000 gerekend worden. Later zal zijn na te gaan of eene soortgelijke regeling ook in sommige buitenbezittingen zal kunnen worden ingevoerd.

11. *Verponding.* De ontwerp-verordening waarvan de overweging bij de Indische Regeering is aanhangig gemaakt, heeft ten doel tot eene meer gelijkmatige heffing te geraken. Ofschoon derhalve aanslagen, welke thans reeds naar behooren plaats hebben, niet zullen verhoogd worden, kan van eene herziening in den aangegeven zin eene meerdere bate van f 150 000 verwacht worden.

12. *Openbare verkooping.* Eene nieuwe regeling is ontworpen, welke ten doel heeft: in de eerste plaats om de risico te verminderen die voor het Gouvernement voortvloeit uit zijne aansprakelijkheid voor de uitkeering van de opbrengst der vendutiën, en voorts om de uitbetaling van de opbrengst vroeger dan thans het geval is te doen plaats hebben. Zal ten gevolge hiervan de verkooper bij het disconteeran van 's Gouvernements promessen zich een lager disconto in rekening gebracht zien, het Gouvernement zal zonder bezwaar eene hoogere vergoeding kunnen vorderen voor zijne bemoeiing bij het houden der vendutiën en het invorderen der koopsommen. Ook zal eene billijker verdeling moeten worden ontworpen van de procenten, welke bij de zoogenaamde particuliere vendukantoren worden ontvangen. Een en ander zal de opbrengst van dit middel met een bedrag van f 150 000 kunnen doen stijgen.

13. *Klein zegel.* De bepalingen, welke deze belasting regelen, zijn van zeer oude dagteekening. Onder den naam van zegelrecht wordt eene belasting geheven die gedeeltelijk het karakter heeft van het Nederlandsche zegelrecht, gedeeltelijk van het Nederlandsche registratie-recht. Eene nieuwe verordening, welke eene meer eenvoudige regeling behelst, en, naar vertrouwd mag worden, de ontduiking dezer belasting zal tegengaan, is ontworpen

en bij de Indische Regeering in overweging. Gelijk uit de aangeboden begrooting blijkt, wordt er echter op gerekend dat de nieuwe regeling reeds met den aanvang van 1885 in werking zal kunnen treden. Van de herziening dezer belasting zal eene meerdere bate van f 400 000 te gemoet gezien kunnen worden.

14. *Recht van overschrijving van vaste goederen.* 16. *Recht van successie en overgang onder vreemde Oosterlingen.* De ordonnantie op het recht van overschrijving van vaste goederen (*Indisch Staatsblad* 1834, n°. 27) is nog niet toepasselijk op de rechten van opstal en van erfpacht, die wel aan de verponding zijn onderworpen. Het ligt in de bedoeling eerstgemelde belasting ook tot die rechten uit te breiden, omdat zij uit een fiscaal oogpunt op gelijke lijn met het eigendomsrecht behooren gesteld te worden. Tevens dient de zoo even aangehaalde ordonnantie te worden gewijzigd in verband met de thans bestaande successiebelasting bij overlijden van vreemde Oosterlingen. Dit recht brengt, blijkens de raming voor 1884 ten bedrage van f 23 800, zeer weinig op. De hoofdoorzaak hiervan is, dat vererving in de rechte lijn is vrijgesteld en dat nagenoeg iedere nalatenschap van een Chinees geërfd wordt door kinderen, of althans door personen die voor kinderen doorgaan. Bij gemis aan behoorlijk ingerichte registers van den burgerlijken stand is het uit den aard der zaak zeer moeielijk de ontduiking dezer belasting te controleren. Nu zou het voor de hand liggen, de successiebelasting voor vreemde Oosterlingen uit te breiden tot de vererving in de rechte lijn. Toch zou hierdoor aan ontduiking de pas niet zijn afgesneden, want het is niet mogelijk de juistheid te beoordeelen of te waarborgen van de opgaven omtrent de hoegrootheid van het vermogen waarover het successierecht verschuldigd is, n.l. het zuivere saldo dat door erfstelling of legaat verkregen wordt. In die omstandigheden moet naar een anderen vorm worden omgezien, waaronder bij vererving belasting wordt geheven. Als zoodanig beveelt zich aan het recht van overgang, verschuldigd in verhouding tot de waarde der nagelaten goederen. De heffing zou, wanneer men er zeker van wil zijn het doel te bereiken, moeten worden beperkt tot de onroerende goederen der nalatenschap. Het bestaande recht van overschrijving zou de aangewezen vorm zijn voor deze belasting. Zoodanige herziening van de verordening op het recht van overschrijving zou, in verband met het wegemen van eenige leemten in de bestaande regeling, eene hoogere opbrengst van dit middel ten bedrage van f 150 000 kunnen verzekeren.

Een ontwerp is in handen der Indische Regeering gesteld.

15. *Belasting op rijtuigen.* Het tarief dezer belasting, geheven van rij- en voertuigen van de inlandsche bevolking op Java, is te hoog. Het gevolg hiervan is, dat de belasting aan de ontwikkeling van het vervoerwezen in den weg staat, en een te zwaren druk oplegt aan de inlandsche ambtenaren.

Met de wijziging der belasting op de rijtuigen dient gepaard te gaan eene verandering in de regeling der personeele belasting, voor zooveel zij vreemde Oosterlingen treft, opdat de met inlanders gelijkgestelde rijtuigverhuurdere niet in gunstiger conditie zijn dan de inlanders die hetzelfde bedrijf uitoefenen, en opdat een bezwaar worde weggenomen, dat zich bij de toepassing der personeele belasting doet kennen.

Aanvankelijk zal de opbrengst der belasting op rijtuigen verminderen, maar in betrekkelijk korten tijd zal het verlies voor de schatkist verdwijnen.

Ontwerp-verordeningen zijn aan de Indische Regeering gezonden.

20. *Belasting op het bedrijf.* Een onderzoek van het samenstel der belastingen scheukt de overtuiging dat door de vreemde Oosterlingen in vergelijking met de Europeanen en inlanders in de algemeene lasten te weinig wordt bijgedragen. Hun draagvermogen is om meer dan éene reden grooter dan dat der Europeanen. De laatsten moeten zich aanzienlijke uitgaven getroosten om den voor hun gestel schadelijken invloed van het klimaat zooveel mogelijk te keeren, en de geschiktheid te behouden om voor zich zel-

ven en hun gezin het noodige tot levensonderhoud te verdienen en iets op zijde te leggen voor later, wanneer zij (en dit geldt speciaal hen die niet in 's lands dienst zijn) gedwongen zullen zijn om gezondheidsredenen voor goed of tijdelijk naar Europa terug te keeren. De fysieke aanleg der vreemde Oosterlingen, met name der Chineezen, be- toonde zich daarentegen steeds bij uitstek geschikt voor het verblijf in een tropisch klimaat. Zij kunnen derhalve hunne uitgaven op een laag peil houden. Bovendien staan aan de vreemde Oosterlingen middelen tot vermeerdering hunner inkomsten ten dienste, waarvan door Europeanen, om beweegredenen van verschillenden aard, geen gebruik kan worden gemaakt. In vergelijking met de inlanders zijn zij vooral in dit opzicht van beter conditie, dat zij over het algemeen over hunnen tijd geheel kunnen beschikken, vermits zij, met uitzondering van het onderhoud der wegen welke door hunne wijken loopen, vrij zijn van alle heeren- diensten. Thans betalen de Chineezen evenals de inlanders als bedrijfsbelasting 2 pct. van hun inkomen, tot welk bedrag de Europeanen in de patentbelasting worden aange- slagen, terwijl deze laatsten bovendien schutterlijke diensten praesteeeren of tot op zekeren leeftijd contributie aan de schutterskassen opbrengen. Op grond van het aangevoerde ware de aanslag der vreemde Oosterlingen op Java en Madura op 4 pct. te brengen, waardoor eene meerdere bate van omstreeks f 500 000 zal worden verkregen.

Huisgeld van niet-heerendienstplichtigen op Java en Ma- dura. De ongelijkmatige verdeling der lasten welke op den inlander zijn gelegd, waarop reeds boven ter loops werd gewezen, is onder anderen het gevolg van de om- standigheid, dat de éene inlander wel, de andere niet heerendienstplichtig is. Het onbillijke van dezen toestand is meer dan ooit in het licht getreden sedert de invoering van het hoofdgeld, als equivalent voor de afschaffing der pantjens. Tegenwoordig draagt de heerendienstplichtige, behalve door zijnen arbeid, ook nog door betaling van het hoofdgeld bij in de algemeene lasten, terwijl hij, die geen arbeid behoeft op te brengen, evenmin aan het hoofdgeld is onderworpen. Hoe zwaar de druk is der heerendienst- plichtigen, kan blijken uit de betrekkelijk hooge sommen, die voor afkoop der verplichte diensten vaak worden ge- vorderd, en uit den aard der zaak niet zelden ten goede komen aan hen, die geen heerdiensten te verrichten heb- ben. Algemeen drukt de belasting in arbeid en de daar- mede gepaard gaande belasting in geld op de landbouwers. Of beide belastingen ook op anderen drukken, zoo ja op welke categorieën van personen, hangt af van uiteenloope- nde plaatselijke regelingen, die over het algemeen uit geene andere oorzaak zijn voortgesproten dan uit verschil van inzicht van vroegere bestuurders of ambtenaren. Het denkbeeld is wel eens geopperd om aan deze onbillijkheid te gemoet te komen door — zooals nu reeds op zooveel plaatsen het geval is — alle hoofden van huisgezinnen, of alle werkbare mannen aan de belasting in arbeid te onderwerpen, ten gevolge waarvan zij nu vanzelf ook de belasting in geld zouden opbrengen. Dit denkbeeld is echter in strijd geacht met art. 57 van het Regeerings- reglement, dat trapsgewijze vermindering der heeren- diensten beveelt, terwijl ook de bloei der particuliere industrie door uitbreiding der heerendienstplichtigheid op bedenkelijke wijze zou worden geschaad. Maar er kan geen bezwaar bestaan om de van heerdiensten vrijge- stelden te onderwerpen aan eene belasting in geld, welke zij nevens de belasting in arbeid zouden moeten opbrengen, ingeval er geen beletsel bestond om deze laatste van hen te vorderen. De thans heerschende ongelijkheid ware der- halve zooveel mogelijk weg te nemen door allen die niet heerendienstplichtig zijn en een afzonderlijk huis bewonen (behoudens de noodige uitzonderingen) aan eene matige geldelijke heffing te onderwerpen, welke opbrengst kan worden gesteld op f 2 000 000. Een ontwerp is in handen der Indische Regeering.

28. *Landrente.* Zooals bekend is, heeft de Indische Regeering zich niet in staat gezien om eene afdoende her- ziening van de regeling der landrente te ontwerpen zonder dat een uitgebreid plaatselijk onderzoek was voorafgegaan. Zoodanig onderzoek werd ingesteld, en ofschoon het nog

niet geheel is afgevoerd, heeft het blijkens de nu reeds bekende gegevens tot verrassende uitkomsten geleid. In de eerste plaats is gebleken dat de feitelijke toestand tot dusver zeer onvoldoende bekend was. In gewesten welke nog niet kadastraal waren opgenomen, vond men somtijds een veel grooter aantal sawah's en tegals dan officieel geboekt waren. Er deden zich verschillen voor van 20 tot 50 percent. In een district, waar de oppervlakte der tegal- velden 4000 bouws heette te bedragen, bleek die opper- vlakte 16 000 bouws te beslaan. Het behoeft nauwelijks verzekerd te worden, dat de aanslagcijfers, welke op den grondslag dezer gebrekkige gegevens werden opgemaakt, veel te wenschen overlieten. De eene dessa betaalt 4 per- cent van de bruto opbrengst; de andere, in nagenoeg of geheel gelijken toestand verkeerende, 22 percent; de eene 9½ percent, de andere 44 percent; de eene 1 percent, de andere 10 percent enz. Maar zelfs op plaatsen waar de uitgestrektheid der bouwgronden door de statistieke op- neming bekend was, werden in het oog loopende en door niets gerechtvaardigde verschillen in den aanslag waarge- nomen. Ten aanzien van nabij elkander gelegen dessa's is ge- bleken, dat in de eene meer dan 50 percent, in de andere nog geen 5 percent van de bruto opbrengst aan landrente wordt betaald. Terwijl dus de klachten gegrond zijn bevonden, welke zich bij wijlen over te hooge opvoering der landrente in enkele dessa's lieten hooren, is het tevens duidelijk ge- worden dat in andere dessa's een bedrag aan landrente werd betaald, dat in niet de minste verhouding stond tot de productie. Het spreekt vanzelf, dat van dit laatste slechts door een nauwgezet plaatselijk onderzoek kon blijken, vermits geen klachten vernomen werden van hen die te weinig betaalden. Nu de waarheid evenwel aan den dag is gekomen, behoeft natuurlijk de nieuwe regeling der landrente niet te worden afgewacht om de onjuiste aanslagen te verbeteren. Reeds dadelijk zullen te hooge aanslagen tot het juiste peil teruggebracht moeten worden, terwijl de te lage aanslagen eerst gaandeweg en met vermindering van te groote schokken zullen kunnen worden opgevoerd. Na verloop van eenigen tijd zal, ten gevolge van dit laatste, de opbrengst der landrente niet onaan- zienlijk toenemen, maar reeds in 1884 zal de verbetering van den aanslag merkbaar wezen, en hiermede is bij de raming der middelen op deze begroting rekening ge- houden.

31. *Suiker.* In hetzelfde jaar waarin krachtens de wet van 21 Juli 1870 (*Indisch Staatsblad* n°. 117) voor het laatst cijns zal worden ontvangen over den gouvernement- aanplant, zal ook voor het laatst cijns worden geheven over het product van den vrijen aanplant. Deze cijns, op de ingediende begroting geraamd op f 480 000, zal in 1890 allicht tot ruim één millioen gestegen zijn. Het spreekt vanzelf dat bijtijds in het gemis dezer bate zal moeten worden voorzien, hetgeen te gelijker tijd zal kunnen plaats hebben met de regeling van den cijns, te heffen van den thans onbelasten aanplant van fabrieken, die niet met het gouvernement in contract werken. Hoe dit zal moeten geschieden, kan nog niet worden mede- gedeeld, daar dit onderwerp nauw samenhangt met de regeling der landrente.

44. *Zout.* Uit een te dezer zake ingesteld onderzoek is gebleken, dat veel meer zout wordt verbruikt dan in de gouvernementsspakhuisen wordt verkocht en met ge- zouten visch uit Siam wordt aangevoerd. De clandestiene zoutwinning langs de kusten moet ondanks de bestaande verbodsbepalingen zeer aanzienlijk zijn. In welke mate die verboden aanmaak aan het gouvernementmonopolie afbreuk doet, is moeilijk in cijfers te bepalen, maar kan toch eenigszins worden nagegaan door het debiet van een bijzonder regenachtig en van het daarop volgende jaar te vergelijken met het debiet in andere jaren. Opmerkelijk is het dat in regenachtige jaren, wanneer alle zout- aanmaak, dus ook de clandestiene, met veel moeilijkheden gepaard gaat, meer gouvernementzout wordt gedebiteerd dan in jaren van droogte. Door de Indische Regeering wordt onderzocht, wat tegen de ontduiking van het monopolie te doen valt. Het is niet onwaarschijnlijk dat tot eene eenig- zins aanzienlijke vermeerdering van het aantal gouverne-

mentsverkoopakhuisen zal worden besloten, omdat men reden heeft te vermoeden dat zij, die zich bezig houden met den verkoop van zout in kleinere hoeveelheden dan het minimum der in het gouvernements-verkoopakhuis verkrijgbare hoeveelheid, zich bij voorkeur voorzien van clandestien gewonnen zout, dat allicht op een kleineren afstand van hunne woonplaats te verkrijgen is. Wat hiervan wezen moge en tot welk resultaat het ingestelde onderzoek moge leiden, men mag er op rekenen dat eene krachtiger handhaving van het zoutmonopolie de opbrengst van dit middel niet onbelangrijk zal doen stijgen.

Resumeerende meent de ondergeteekende, zelfs wanneer hij de niet geraamde stijging van enkele middelen geheel buiten rekening laat, op eene hoogere opbrengst der Indische middelen van circa 6½ millioen gulden in de toekomst te kunnen rekenen.

§ 6. Door de uitgaven te beperken, met dien verstande evenwel dat de ontwikkeling van het productieve vermogen der kolonie niet wordt verwaarloosd, en door te gelijker tijd

de middelen op de aangeduide wijze te versterken, zal er naar gestreefd moeten worden weder Indische begrootingen te kunnen aanbieden welke niet met een tekort sluiten, ook al worden zoowel de prijs als de hoeveelheid der te verkoopen koffie zóó matig geraamd dat er geen twijfel kan bestaan of die ramingen zullen telken jare kunnen worden bestendigd, en al wordt daarop eene bijdrage aan het moederland uitgetrokken tot een bedrag dat gerekend kan worden eene billijke vergoeding te zijn voor de uitgaven welke Nederland zich ten behoeve der kolonie getroost. Mocht dan bijv. door eene gunstige wending in de koffiemarkt de uitkomst van eenig dienstjaar een voordeelig saldo aanwijzen, zoo zal dit saldo moeten worden besteed in de eerste plaats tot bestrijding der uitgaven voor werken welke bij minderen financieelen voorspoed niet of niet zoo spoedig konden worden tot stand gebracht, en in de tweede plaats tot schulddelging.

§ 7. De onderstaande vergelijking toont aan welk aandeel elke begrootingsafdeeling heeft in het verschil tusschen het eindcijfer der uitgaven van 1884 en dat van 1883.

		Voor 1884.			
		1884.	1883.	Meer.	Minder.
I.	Regeering en Hooge Colleges	f 1 298 283	f 1 208 493	f 89 790	>
II.	Justitie	5 665 753	5 491 539	174 214	>
III.	Financiën	16 369 901	15 572 812	797 089	>
IV.	Binnenlandsch Bestuur	48 629 551	48 416 548	213 003	>
V.	Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid	12 010 274	12 213 047	>	f 202 773
VI.	Burgerlijke Openbare Werken	23 184 764	25 425 700	>	2 240 936
VII.	Oorlog	28 624 505	29 391 547	>	767 042
VIII.	Marine	10 354 286	10 550 435	>	196 149
		f 146 137 317	f 148 270 121	f 1 274 096	f 3 406 900
				Minder	f 2 132 804.

I. REGERING EN HOOGHE COLLEGES.

De nieuw benoemde Gouverneur-Generaal zal onderzoeken of de kosten der Algemeene Secretarie voor vermindering vatbaar zijn.

Over maatregelen tot vermindering der kosten van de Algemeene Rekenkamer wordt met de Indische Regeering in overleg getreden.

II. JUSTITIE.

Op twee rubrieken van uitgaven tot deze afdeeling behoorende zal in het vervolg niet onbelangrijk bezuinigd kunnen worden.

Reeds werd in de toelichting tot de derde nota van wijziging op zijn primitief ontwerp door den vorigen Minister de spoedige invoering toegezegd van eene nieuwe regeling betreffende de schadeloosstelling waarop Europeanen en inlanders kunnen aanspraak maken, die als getuigen, tolken of deskundigen voor den strafrechter worden geroepen. Ter bevordering van spoed en opdat bij de nieuwe regeling de grootst mogelijke zuinigheid betracht worde, is de ondergeteekende in overleg getreden met den Gouverneur-Generaal over de beginselen, welke bij de samenstelling van een nieuw tarief in acht zullen moeten worden genomen. Daar het zich dus laat aanzien dat het nieuwe tarief reeds spoedig in werking zal treden, is de ondergeteekende met zijnen ambtsvoorganger van meening dat de op onderafdeeling 13 van het IIde hoofdstuk voorge-

dragen verhooging van f 25 000 zonder bezwaar kan vervallen.

Het onderhoud van de gevangenen vordert jaarlijks aanzienlijke bedragen van de schatkist, zoodat de post, waaruit deze uitgaven bestreden worden (onderafdeeling 16d), ondanks eene onbekrompen raming in de laatste jaren gestadig nog door opening van kredieten is moeten aangevuld worden. De veelvuldige toepassing en de lange duur der preventieve hechtenis waren daarop van grooten invloed. De Indische Regeering heeft gedaan wat zij onder de bestaande wettelijke bepalingen kon doen om het bezwaar der langdurige preventieve hechtenis weg te nemen. De ondergeteekende heeft echter gemeend de vraag, of wijziging van wettelijke bepalingen niet noodig is, aanhangig te moeten maken.

III. FINANCIËN.

Het hooge bedrag der burgerlijke non-activiteitstraktamenten en wachtgeldten alsmede onderstanden bij ontslag uit de betrekking heeft meer dan eens de aandacht getrokken. Ofschoon in de laatste jaren veel is gedaan om het bedrag te beperken, kan er, naar het oordeel van den ondergeteekende, in die richting meer worden gedaan. Spoedige herplaatsing, zij het ook in eene minder bezoldigde betrekking, dient regel te zijn. Eene spoedige beslissing omtrent het behoud in 's lands dienst van degenen, die wegens tekortkomingen uit hunne betrekking moesten worden ontslagen, zal mede leiden tot beperking der uitgaven voor onderstanden.

De overtuiging dat de Indische Regeering het met deze beschouwingen volkomen eens is, heeft den ondergeteekende aanleiding gegeven om onderafdeeling 29 b nog voor dit jaar f 10 000 lager te ramen.

De uitgaven voor pensioenen en onderstanden aan inlandsche ambtenaren en personen (onderafdeeling 29 c) zijn mede in den laatsten tijd aanmerkelijk gestegen. De stijging staat in verband met de beginselen welke in afwachting van eene algemeene regeling door de Indische Regeering gewoonlijk worden gevolgd bij het toekennen van pensioenen en wachtgeldten aan inlandsche landsdienaren. De ondergeteekende is met de Indische Regeering in overleg getreden nopens eene andere wijze van handelen, en in verband daarmee komt het hem niet noodig voor dezen post hooger te ramen dan het bedrag dat in 1882 werd uitgegeven.

IV. BINNENLANDSCH BESTUUR.

De traktementen en toelagen van de ondercollecteurs (onderafdeeling 44 a) zijn f 6000 lager geraamd in verband met de door den ondergeteekende voorgenomen reorganisatie van dit personeel. Immers kunnen op de meeste plaatsen, waar sedert eenige jaren afzonderlijke algemeene ontvangers zijn gevestigd, de ondercollecteurs zonder bezwaar gemist worden. Laatstebedoelden toch storten de gelden, hun door de dessahoofden voor landrente, bedrijfsbelasting enz. verantwoord, zoo spoedig mogelijk over op het dikwijls in de onmiddellijke nabijheid gelegen kantoor van den algemeenen ontvanger. Derhalve wordt eene zeer tijdroovende bezigheid, het natellen van aanzienlijke bedragen aan pasmunt, noodeloos twee malen verricht, zoodat het aanbeveling verdient om in het vervolg bedoelde gelden zooveel mogelijk dadelijk door de dessahoofden te doen afdragen aan de algemeene ontvangers, die evenzeer als de ondercollecteurs te allen tijde gereed zijn om het geld in ontvangst te nemen. Aan de algemeene ontvangers zou zoo noodig een inlandsche schrijver kunnen worden toegevoegd om hen in de ontvangst der belastingen bij te staan. Om hiertoe de gelegenheid te openen, is op onderafdeeling 22 f 1500 meer uitgetrokken. Van den anderen kant zullen ondercollecteurs moeten worden aangesteld op andere plaatsen, waar hunne diensten benodigd zijn om aan de dessahoofden verre dienstreizen te besparen voor het afdragen der door hen geïnde belastingen. Op die meer afgelegen plaatsen zal echter hunne bezoldiging (die in verhouding staat tot de door hen ontvangen sommen) minder bedragen dan hetgeen thans betaald wordt aan de ondercollecteurs op de standplaatsen van ontvangers, en men mag dus verwachten dat de voorgenomen reorganisatie ook daarom tot bezuiniging zal leiden. De maatregel zal geleidelijk worden uitgevoerd. De raming van onderafdeeling 53 is f 25 000 lager gesteld in verband met het voornemen om het getal reizen ten gevolge van verplaatsing enz. aanzienlijk te beperken. Er wordt thans vaak te weinig op gelet, dat herhaalde verplaatsing van het ambtenarenpersoneel in het uitgebreide gebied onzer kolonien mede vaak nog gebrekkige en meestal dure communicatiemiddelen eene voor de schatkist alles behalve onverschillige zaak is.

V. ONDERWIJS, EEREDIENST EN NIJVERHEID.

Reeds sedert geruimen tijd is bij de Regeering, zoo hier te lande als in Indië, eenige twijfel gerezen omtrent de vraag of het onderwijs aan de inlandsche bevolking van Gouvernementswege gegeven wel op goede grondslagen rust. Inzonderheid heeft het de aandacht getrokken, dat de tegenwoordige inrichting der kweekscholen voor inlandsche onderwijzers niet die uitkomsten geeft, waarop men tegenover de aanzienlijke daardoor gevorderde uitgaven aanspraak zou mogen maken. Uit de Koloniale Verslagen der laatste jaren kan blijken, dat over het algemeen geen gunstig oordeel over de werking dier kweekscholen geveld werd, en dat slechts verschil van inzicht bestond over de middelen om daarin verbetering te brengen. De voorbereiding van eene herziening der bestaande regelingen is echter in Indië reeds ver gevorderd, en in verband daar-

mede vindt de ondergeteekende vrijheid om reeds thans zijne inzichten omtrent dit onderwerp bekend te stellen. Het schijnt hem namelijk wenschelijk om de aandacht te vestigen op aanzienlijke inkrimping van uitgaven, die in een volgend jaar kan worden verwacht. De ondergeteekende wenscht bovendien den indruk te vermijden, alsof hij door voorhands de ten behoeve van het inlandsch onderwijs uitgetrokken posten te handhaven, zich als voorstander opwierp van de organisatie waaruit die posten noodzakelijk moeten voortvloeien. (1)

Die posten worden alleen gehandhaafd omdat het niet mogelijk is, reeds in den loop van dit jaar eene geheele reorganisatie tot stand te brengen.

In het leven geroepen in een tijd toen wel bij de Regeering krachtige aandrang werd gebezigd om het onderwijs der inlandsche bevolking ter harte te nemen, doch men omtrent de eischen aan het inlandsch onderwijs te stellen, omtrent de behoeften van den inlander aan en zijne geschiktheid voor onderwijs nog slechts weinig ondervinding bezat, is het licht te verklaren dat het Koninklijk besluit van 3 Mei 1871 (*Indisch Staatsblad* n°. 104) tot teleurstelling leidde, toen het op ruime schaal zijne toepassing vond.

Het uitgangspunt was daarbij, dat in de verschillende gedeelten van Nederlandsch-Indië, dus zoowel op Java als in de gewesten daarbuiten, kweekscholen werden opgericht, waaruit dan de onderwijzers zouden voortkomen die in elk gewest aan het hoofd van scholen zouden worden geplaatst. De oprichting van nieuwe scholen moest dan gelijken tred houden met het aantal onderwijzers dat de kweekscholen van lieverlede zouden afwerpen. Terwijl de verplichte vakken van onderwijs op de gewone scholen slechts zouden bestaan in het lezen en schrijven der volkstaal en de kennis der vier hoofdregelen van het rekenen, stelde men voor de kweekscholen een uitgebreid programma vast (2), waarbij steeds, volgens het uitdrukkelijk voorschrift der aangehaalde verordening, de Nederlandsche taal als leervak werd opgenomen.

In hoever het in de bedoeling lag die taal ook te doen strekken tot voermiddel van het onderwijs, kan vooreerst buiten beschouwing blijven. Maar zeker is het, dat men op vele kweekscholen, wellicht uithoofde van de weinige kennis die sommige daar werkzame Europeesche onderwijzers van de landstaal bezitten, de overige vakken van onderwijs geheel of ten deele in het Nederlandsch tracht te doceeren. Ook als gevolg daarvan levert de opleiding van zeer vele inlandsche jongelingen aan de kweekscholen zulke bedroevende uitkomsten, dat men van hen als onderwijzers niets dan teleurstelling te wachten heeft. Zij hebben veel van buiten geleerd, veel niet begrepen; wat zij weten is oppervlakkig; zij zijn ten gevolge van dat alles weinig geschikt om op de volksschool aan de kinderen van den gewonen inlander in de elementaire vakken op doeltreffende wijze les te geven. Niet in staat door zelfoefening het geleerde te onderhouden, laat staan hunne gebrekkige opleiding te verbeteren, verliezen zij binnen betrekkelijk korten tijd de weinige kennis die zij zich op de kweekscholen nog hadden eigen gemaakt. Door hun verblijf aldaar in eigen oog ver boven hunne landgenooten verheven, kunnen zij zich niet meer te huis gevoelen onder de gewone inlandsche bevolking, tot wier ontwikkelingspeil zij echter langzamerhand weder afdalen.

Wil men in dit opzicht verbetering, dan moet er in de eerste plaats vereenvoudiging komen in de wijze van opleiding. De Nederlandsche taal, dat groote struikelblok voor verreweg de meeste inlanders, moet uit de leervakken verdwijnen; het onderricht dat de aanstaande onderwijzers ontvangen moet geheel worden ingericht naar de plichten die zij op de volksscholen zullen te vervullen hebben, zoodat de opleiding verband houdt met de kennis die de kweekelingen, eenmaal als onderwijzers opgetreden, aan de leerlingen zullen hebben mede te deelen. De cursus aan de

(1) Alleen kan reeds op deze begrooting eene vermindering worden gebracht in den post voor het vervaardigen van leer- en leesboeken (onderafdeeling 57 p) daar het voortgaan daarmee op den ouden voet zeker niet bij de beoogde nieuwe organisatie zou passen.

(2) Zie *Indische Staatsbladen* 1872 n°. 227; 1873 n°. 93; 1874 n°. 87; 1875 n°. 94 en 329, en 1879 n°. 110.

kweekescholen wordt dan korter, het aantal onderwijzers aan die inrichtingen kan worden verminderd; ook de toelagen der kweekelingen kunnen ingekrompen worden, en het is zelfs noodig tot die inkrimping over te gaan, op het dat de kweekelingen niet worden gewend aan eene wijze van leven die te zeer verschilt van hunne vroegere, en van die welke later de hante zal zijn. In de volksschool moet het onderwijs zoodanig zijn ingericht, dat voor toekomstige inlandsche ambtenaren de eerste grondslagen van de voor hen noodzakelijke kennis worden gelegd, dat aanstaande dessahoofden en schrijvers er leeren wat hun te pas kan komen, en dat inlanders van elken rang en stand eene ontwikkeling kunnen verkrijgen, evenredig aan hunne behoefte. Het is thans een groot bezwaar, dat kinderen van landbouwers, na de school bezocht te hebben, zich te goed achten om het vaderlijk bedrijf voort te zetten. Die klip is te ontwijken door opleiding in meer practischen zin, waarbij het leeren lezen, schrijven en rekenen niet uitsluitend doel is, maar middel om de leerlingen eenige ontwikkeling te doen deelachtig worden, die hun later ook in de uitoefening van hun bedrijf kan te stade komen.

Zal de verandering, die in de regelingen van het inlandsch onderwijs moet worden gebracht, aan het doel beantwoorden, dan moet men zich wachten voor alle overhaasting in de toepassing der nieuwe beginselen. Aanvankelijk zullen niet veel onderwijzers geschikt zijn om goed onderwijs aan de kweekescholen te geven. Ook het getal geschikte jongelieden, dat plaatsing op eene kweekeschool verlangt, zal in den beginne wellicht niet groot zijn. Er zullen dus vooreerst niet veel scholen worden opgericht, maar die, welke worden opgericht, zullen aan billijke eischen kunnen voldoen, wat niet gezegd kan worden van de vele, die in de laatste jaren zijn verzezen.

Ook in de positie der aan te stellen onderwijzers zal verandering moeten worden gebracht. Als gevolg van den wensch om spoedig vele onderwijzers te verkrijgen, die aan de kweekescholen waren opgeleid, heeft men de traktementen dezer categorie tot eene hoogte opgevoerd, die weinig strookt met de inlandsche begrippen omtrent ambtelijke verhoudingen en positie. Daarin zal dus ook aanmerkelijke bezuiniging kunnen worden gebracht.

Worden de hierboven aangegeven beginselen ten grondslag gelegd aan eene nieuwe regeling, dan zal naar den eisch rekening gehouden zijn met het groote belang aan eene behoorlijke inrichting van het inlandsch onderwijs verbonden; dan zal het inlandsch onderwijs eene betere toekomst te gemoet gaan, maar dan zal tevens 's lands schatkist worden ontlast van de aanzienlijke geldelijke opofferingen, aan eene te ver gedreven uitbreiding van dat onderwijs zonder voldoende uitkomsten besteed.

Zooals op bladz. 217 van het Koloniaal Verslag over 1883 is medegedeeld, werd door het Opperbestuur aan de Indische Regeering de vraag voorgelegd, of de voortdurende verliezen welke de Gouvernementsontginning van de steenkolenmijn Oranje-Nassau te Pengarou (Z. en O. afdeling van Borneo) na zich sleepte, niet de staking dier exploitatie en hare overdracht aan particulieren moesten doen in overweging nemen. Nog vóórdat het daartoe betrekkelijk schrijven door haar was ontvangen, had reeds de Indische Regeering onvoorwaardelijk als haar gevoelen te kennen gegeven, dat inderdaad de tijd was aangebroken om aan de bedoelde Gouvernementsontginning een einde te maken, sedert het Departement der Marine in Indië, vroeger de voornaamste afnemer, de Pengaron-kolen onbruikbaar had verklaard. Ofschoon de bedoelde kolen daarentegen bruikbaar werden geacht voor den dienst der Staatsspoorwegen en bij de Batavia'sche havenwerken, mits een zeer lage prijs werd in rekening gebracht, heeft de ondergeteekende niet gearzeld, op het voorstel van den Gouverneur-Generaal, 's Konings machtiging in te roepen, om op een door den Gouverneur-Generaal te bepalen tijdstip tot de staking der Gouvernements-exploitatie over te gaan, terwijl dan de mijn bij openbare uitbesteding aan particulieren zal kunnen worden aangeboden. De uitkomsten der ontginning zijn toch nog nimmer van dien aard geweest, dat men de kolen zonder belangrijk verlies in voldoende hoeveelheid kon afleveren, en de gebleken onbruikbaarheid der Pengaron-kolen voor de marine maakte een einde aan de gunstige verwachtingen, die

men blijkens het Koloniaal Verslag van 1880, bl. 202 en 203, nog omtrent eenetoevoorgenomen nieuwe ontginning koesterde.

De bezuiniging, die verkregen zal worden door de opheffing der meergenoemde exploitatie, zal intusschen eerst op eene volgende begrooting kunnen worden aangebracht.

VI. BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN.

Voor het personeel van den waterstaat en de burgerlijke openbare werken is f 40 100 minder uitgetrokken dan op de primitieve ontwerp-begrooting, in verband met de overtuiging van den ondergeteekende, dat de bestaande formatie op veel te weelderigen voet is ingericht. De sommen, welke jaarlijks voor administratiekosten en voor bezoldiging van het vast en tijdelijk personeel worden aangevraagd, zijn, in vergelijking met de bedragen welke zijn uitgetrokken voor de werken door dit personeel tot stand te brengen, buitengewoon hoog, voornamelijk ten gevolge van eene minder doelmatige verdeling van het werk, dat gedeeltelijk zeer wel door minder hooggeplaatste, en dus ook minder hoog bezoldigde ambtenaren zou kunnen verricht worden. De bestaande regeling moet derhalve worden herzien, met het doel om het korps der ingenieurs uitsluitend te belasten met werkzaamheden die eene hoogere technische kennis vereischen (zooals onder anderen de aanleg van irrigatiewerken), en de minder belangrijke werken door architecten en opzichters te doen uitvoeren. In afwachting van deze nieuwe regeling, welke spoedig zal kunnen tot stand komen, behoeven niet alle voorkomende vacatures in de bestaande formatie dadelijk te worden aangevuld, zoodat men mag verwachten dat nog in dit jaar de uitgaven zullen verminderen. Te gelijker tijd zal de organisatie van het toezicht op de uit te voeren werken moeten worden verbeterd. Die verbetering kan gepaard gaan met vermindering van uitgaven.

Voor vernieuwing en nieuwe werken bij de gebouwen onder burgerlijk beheer wordt f 493 000, voor nieuwe bevoeiingswerken, bruggen, wegen en andere waterstaatswerken wordt f 299 000 minder aangevraagd dan door den vorigen Minister.

De vermindering is in de eerste plaats een gevolg van de omstandigheid, dat met de meeste nieuwe werken niet wordt begonnen vóór de vaststelling der definitieve begrooting en dus dit jaar minder verwerkt wordt dan het geval zou zijn geweest indien de begrooting in het vorige jaar ware vastgesteld.

Voorts is minder te besteden voor gevangnissen, omdat het voornemen bestaat (zie afdeling II) maatregelen te nemen die het getal preventieve gevangenen doen verminderen en daardoor ook de behoefte aan uitbreiding van gevangnissen of aanbouw van groote gevangnissen voorkomen.

Eene andere reden voor vermindering was dat de tegenwoordige toestand der Indische financiën niet toelaat aan alle eischen op het gebied der openbare werken te gelijker tijd te voldoen; daar, gelijk in § 4 dezer Memorie werd betoogd, de verdere aanleg van Staatsspoorwegen geen langer uitstel kan lijden, moet op de gewone openbare werken eenigszins worden bezuinigd. De ondergeteekende houdt zich echter overtuigd dat door oordeelkundige aanwending der toegestane sommen ook het thans tot een lager cijfer aangevraagde bedrag zal volstaan, om aan de eischen van het oogenblik te voldoen.

De kosten van onderhoud zijn voor elke der bovengenoemde categorieën met f 100,900 verminderd, dus met het bedrag waarmede zij bij de begrooting van 1877 voor het eerst werden verhoogd.

Die verhooging, welke toen al aan de meesten der Indische adviseurs niet noodig voorkwam, heeft niet gestrekt om de zoo noodige spaarzaamheid en overleg te bevorderen.

Havenwerken bij Batavia. Zooals op blz. 30 der Memorie van Antwoord betreffende het vorige begrotingsontwerp werd medegedeeld, is de concessie-aanvraag voor de exploitatie der havenwerken te Tandjong-Priok afgewezen, omdat de voorwaarden, welke de aanvragers aan de concessie wenschten verbonden te zien, niet waren overeen te brengen met de belangen van het Gouvernement, noch

met die van handel en scheepvaart. Het bezwaar was daarin gelegen, dat de aanvraag te veel omvattend was en dat de aanvragers te veel wilden monopoliseeren en lasten wilden leggen op handel en scheepvaart en op nabij de haven gelegen gronden.

In beginsel bestaat er naar het oordeel van de Indische Regeering en van den ondergeteekende geen bezwaar tegen het overlaten van de havenbediening aan particulieren, mits de daartoe te verleenen concessie van beperkten omvang zij, en niet meer monopoliseere dan volstrekt noodig is.

Het is zeer gewenscht, dat bij de haven van Tandjong-Priok eene werf tot reparatie van schepen met dok of dokken worde opgericht. Het repareren van particuliere schepen kan bezwaarlijk tot de Staats-bemoëienis worden gebracht. Ook het bouwen van de werf en van de dokken moet aan particulieren worden overgelaten. De Staat, zich daarmede belastende, zou, zoo geen geschikt concessionaris gevonden werd, of zelf de bediening op zich moeten nemen, of moeten aanzien dat eene kostbare inrichting, voor 's lands geld tot stand gebracht, ongebruikt bleef. Het een zoo wel als het ander is zorgvuldig te vermijden. Een deel van de havenbediening moet voorts noodwendig in één hand zijn, namelijk het laden en lossen aan den wal en het transporteren van goederen op het haventerrein, vooral voor zoover een en ander geschiedt door middel van werktuigen die over rails worden voortbewogen. Het is niet mogelijk dit alles over te laten aan particuliere concurrentie. Het moet geschieden of van Staatswege, of door een concessionaris. De Staatsbemoëienis uit te breiden met de zorg voor werkzaamheden als hier bedoeld, verdient echter volstrekt geen aanbeveling.

Eene concessie zou zich daartoe moeten bepalen, dat de concessionarissen zouden moeten oprichten en exploiteeren eene werf tot reparatie van schepen met dok of dokken; dat zij zouden voorzien in de middelen om de haven in of uit te loopen, te laden en te lossen en op het haventerrein goederen te transporteren, daaronder niet begrepen het transport maar buiten het haventerrein, en dat zij voor het verstrekken van die middelen een monopolie zouden hebben, doch gebonden zouden zijn aan een door de Regeering vastgesteld maximum-tarief. De concessionarissen zouden evenals ieder ander de vrijheid moeten hebben om steenkolen, drinkwater en ballast evenz er als alle andere scheepsbenodigdheden enz. aan de in de haven liggende schepen te leveren. Wel zou men hun alle ruimte voor den opslag van steenkolen en ballast, en voorts ook de artesische putten, alsmede de eventueel op te richten watertoren met machinerieën in uitsluitend gebruik moeten geven, zoodat zij misschien wel de eenige leveranciers van die zaken zouden blijven, doch daar ieder ander de bevoegdheid zou hebben om steenkolen, ballast en water van buiten het in de concessie te begrijpen terrein aan te voeren, zou concurrentie niet zijn uitgesloten en zouden de schepen derhalve niet geheel van de concessionarissen afhankelijk zijn.

In de exploitatie van de reparatiewerf met dok zou de concessionaris geheel vrij, en dus niet gebonden moeten zijn door tarieven, die onmogelijk in alle gevallen zouden kunnen voorzien.

Deze vrijheid zou geen bezwaar opleveren, daar de concessionaris, die het dok met werf zou bouwen en exploiteeren, zoo zeer zou geïnteresseerd zijn bij den bloei der haven door hetgeen hij uit kracht der concessie zou hebben te verrichten, dat er geen vrees voor behoeft te bestaan, dat het doel der concessie er door verijdeld zou worden.

Hierin ligt ook eene reden te meer, waarom de reparatiewerf met het dok of de dokken en de havenbediening in bovenvermelden zin in ééne hand moeten zijn. Ware het anders, dan zou het geval zich al zeer gemakkelijk kunnen voordoen, dat zij, die de reparatiewerf exploiteeren, er meer voordeel in zagen om weinig schepen voor veel geld dan veel schepen tegen minder geld te repareren; dat zij

derhalve tevreden waren met het repareren van die schepen welke noodzakelijk in de haven moeten komen, en niet zouden trachten ook andere derwaarts te lokken. Zoo-doende zou het doel, dat men zich met de grootsche havenwerken heeft voorgesteld, ten eenenmale worden verijdeld. Zijn werf, dok en havenbediening in ééne hand, dan heeft de ondernemer er belang bij dat elk onderdeel zoo worde geëxploiteerd, dat de scheepvaart naar de haven worde gelokt.

Uit het bovenstaande blijkt, dat eene concessie niets zou moeten omvatten dan hetgeen zeker niet tot de Staats-bemoëienis behoort te worden gebracht. De Staat zou blijven ontvangen de gelden die hij overal elders heft, namelijk haven- of ankerage-gelden, en bovendien die, welke hij kan heffen voor het gebruik van de veilige ligplaats en van den kaaimuur, beiden door hem zelf bekostigd, terwijl hij eindelijk, evenals overal elders, zijne bemoëienis niet kan onthouden aan het opslaan en het entrepoteeren van de aangebrachte goederen in het belang van de rechten heffing.

In afwachting van nadere concessie-aanvragers, die bebedeld zullen zijn om de exploitatie op den hierboven kortelijk omschreven voet te aanvaarden tegen eene billijke retributie aan de schatkist, zal de Staat het noodige moeten verrichten om de haven geschikt te maken voor openstelling voor het algemeen. Daartoe is niet de bouw van een droog-dok noodig. De bouw van entrepôts en hangars kan aanvankelijk veel meer beperkt worden dan vroeger in de bedoeling lag. Men kan wel als zeker aannemen, dat in de eerste jaren verreweg de meeste goederen, welke te Tandjong-Priok aangebracht worden, aldaar niet opgeslagen, maar aanstonds naar het tegenwoordig handelscentrum van Batavia doorgevoerd zullen worden. Naarmate de behoefte aan localiteit toeneemt, kunnen er entrepôts en hangars worden bijgebouwd. In plaats van zeven blokken entrepôts en zeven blokken hangars, zal men voorloopig slechts behoeven te maken vier blokken opslaglokalen en het middeuvak van twee der zeven entrepôts, welke allen in drie vakken verdeeld zullen worden.

Voor het in gebruik nemen van de haven is het volstrekt onmoedig dat de Staat steenkolenloodsen oprichte; ieder die steenkolen te Priok wil opslaan, zal — zoolang er geen concessie gegeven is — zelf voor overdekking moeten zorgen op dat terrein, hetwelk hij voor opslag van kolen van het Gouvernement huurt. De aanleg van den watertoren met machinerieën kan ook voorloopig achterwege blijven, totdat er een concessionaris is, die voor de exploitatie er van zorgt. Inmiddels kan het Gouvernement het water uit de artesische putten aan de schepen leveren. Ook kan de Regeering zich veilig onthouden van de aanschaffing van kranen, hijschtoestellen, wagens, kaapstanders en ander materieel voor de havenbediening. Particuliere krachten zullen aanvankelijk voldoende zijn te achten om daarin te voorzien, vooral wanneer men in aanmerking neemt dat veel van die voorwerpen aan boord der groote stoomschepen voorhanden zijn, en dat in den eersten tijd weinig aan den kaaimuur zal worden gelost, daar het meeste in de buitenhaven uit de zeeschepen in prauwen zal worden overgeladen, om in die prauwen naar de stad Batavia door te gaan. Bovendien kunnen de nu reeds aanwezige kranen en lieren beschikbaar gesteld worden.

Ook behoeft er voorshands van electriche verlichting geen sprake zijn.

Ten aanzien van de voortzetting van den bouw der accessoires is bij de thans aangeboden begrooting van de bovenstaande beginselen uitgegaan, met het doel om de haven voldoende bruikbaar te maken voor het verkeer dat aanvankelijk verwacht kan worden. Wird er meer gebouwd, dan zou het meeste in den eersten tijd ongebruikt blijven liggen, wat allernijst ware overeen te brengen met de zuinigheid die in den tegenwoordigen financieelen toestand geboden is.

Uit de onderstaande opgave blijkt, welke werken de | doen uitvoeren en wat nog in 1885 zal te verwerken
 ondergeteekende in den loop van dit jaar nog wenscht te | overblijven: (1)

Nummers van de lijst voorkomende op bladz. 25/26 der Memorie van Antwoord Indische begrooting 1883.	NAMEN DER WERKEN.	Te verwerken in 1884.	Te verwerken in 1885.
1	Het dokbassin	f 75,000	f 70,447
4	Rielen, rij- en spoorwegen, draaischijven enz.	200,000	161,905
7	Bergloodsen, lichtopstanden, corps-morts, meerpalen, bebakeningsboeien en sloepenloodsen.	13,852	58,047
8	Douane-woning.	20,417	—
9	Uitkijk met tijd al	8,000	—
10	Inrichting van een onderdeel van een magazijn tot tolkantoor .	—	2,300
11	Stoombrandspuit en andere brandspuiten.	16,000	—
12	Stationsgebouw, bureel havenmeester, postkantoor en uitrustingsstation	185,500	140,000
17 en 18	Magazijn en hangars.	590,674	273,952
22	Aanleg-, los- en laadsteigers.	13,684	6,918
25	Kleine sleepheiling	8,727	—
26	Inrichting in de magazijnen tot verplaatsing van goederen . .	—	15,000
32	Onvoorziene zaken.	—	50,000
		f 1 131,854	f 778,569
		f 1 910,423	

(1) Enkele der hier uitgetrokken posten zijn hooger dan de ramingen op bladz. 11 der Memorie van Toelichting betreffende het vorige begrotingsontwerp. Wat het dokbassin betreft, is dit hieraan te wijten, dat de werken in 1883 minder ver zijn gevorderd dan men verleden jaar verwachtte. Wat de andere werken betreft, is de reden hierin gelegen, dat ten vorige jare globale ramingen werden gegeven, terwijl thans met uitgewerkte ontwerpen rekening is kunnen worden gehouden.

Behalve het hierboven vermelde bedrag van f 1 131 854 voor in 1884 uit te voeren werken tot gedeeltelijke uitrusting van de haven, zijn thans op de begrooting nog uitgetrokken f 480 616 voor het onderhoud der werken van eersten aanleg (binnen- en buitenhaven, zeehoofden, kaden, grachten, communicatiemiddelen tusschen Tandjong-Priok en Batavia enz.) en f 240 012 voor de kosten van administratie en algemeenen dienst, dus in 't geheel f 1 852 482.

In plaats van de hiergenoemde sommen waren door den vorigen Minister, gedeeltelijk bij zijn begrotingsontwerp en gedeeltelijk bij een afzonderlijk wetsontwerp, aangevraagd f 3 325 800, f 591 116 en f 340 572, dus in 't geheel f 4 257 488. Reden om de uitgaven voor uitrustingswerken in een afzonderlijk wetsontwerp voor te dragen, bestaat thans niet, aangezien de quaestie van Staats-exploitatie is ter zijde gesteld, en alléén zoodanige werken zullen worden uitgevoerd die voor het dadelijk gebruik der haven volstrekt onontbeerlijk zijn. (1)

De som van f 591 116, door den vorigen Minister voor het onderhoud der werken van eersten aanleg uitgetrokken, was gespecificeerd in hoofdstuk II der uitgewerkte raming, als bijlage B bij zijne Memorie van Toelichting gevoegd. De ondergeteekende vraagt daarvoor f 110 500 minder aan, omdat hij niet meer te rekenen heeft op de opheffing van het etablissement te Merak (waarvoor in de

bedoelde raming f 60 500 was uitgetrokken); omdat hij voorts f 25 000 in stede van f 50 000 voor onvoorziene zaken voldoende acht, en eindelijk meent f 25 000 van de uitgaven te mogen aftrekken wegens hetgeen aan de begrooting van de havenwerken ten goede komt voor werkzaamheden waarvan de kosten ten laste van andere diensttakken komen. De vermindering der begrooting van kosten van administratie en algemeenen dienst van f 340 572 tot f 240 012 houdt verband met de beperking der uit te voeren werken.

Staatsspoorwegen.

Behalve de som welke op de ontwerp-begrooting is uitgetrokken ter voltooiing van de onderhanden zijnde lijnen in het Oosten en het Westen van Java, worden bij een afzonderlijk wetsontwerp de noodige gelden aangevraagd om reeds in den loop van dit jaar een aanvang te maken met den aanleg voor Staatsrekening van een spoorweg van Djokjokarta naar Tjilatjap, terwijl aanhangig blijft het wetsontwerp betrekkelijk het reeds meermalen besproken lijntje te Soerabaija van het tegenwoordig station naar de Oedjong.

Natuurlijk heeft de ondergeteekende kennis genomen van de stukken betreffende het voorstel der heeren GROLL en MAARSCHALK tot aankoop der bestaande en nog te maken Staatslijnen op Java, welke stukken door den vorigen Minister aan de Tweede Kamer ter inzage voor de leden werden overgelegd, zoodanig van de aanvraag om concessie voor den aanleg van een spoorweg van Djokjokarta naar Tjilatjap, waarvan de rede was op blz. 25 der Memorie van Antwoord betreffende het vorige be-

(1) De voltooiing van het dokbassin zou geacht kunnen worden niet in de hierboven gebezigde termen te vallen. Voor dit doel wordt dan ook alleen daarom een post uitgetrokken, omdat het bassin — welks uitbaggering noodwendig geschieden moest te gelijk met den aanleg van de vlak daarnaast gelegen kolenhaven — te voltooien is met het baggermateriael dat toch in dienst gehouden moet worden, terwijl het uit te baggeren zand is te benuttigen voor het haven-emplacment.

grootings-ontwerp. Naar zijn inzien is er echter geen reden om de Staatsspoorwegen te vervreemden, wanneer het evenwicht der Indische financiën kan worden hersteld op de wijze in het eerste gedeelte dezer Memorie aangegeven. Mochten zijne verwachtingen te dien aanzien niet worden vervuld, dan kan het denkbeeld van de heeren GROLL en MAARSCHALK daer in overweging genomen worden; daarmede laat zich de voortzetting van den spoorwegbouw door den Staat in elk geval volkomen vereenigen. En wat de in de tweede plaats genoemde concessie-aanvraag betreft, deze moet naar het oordeel van den ondergeteekende worden ter zijde gesteld, omdat het al te onzeker is of de inwilliging daarvan werkelijk den aanleg van de lijn Djokjokarta-Tjilatjap binnen een bekwaamen tijd ten gevolge zou hebben, terwijl aan die spoorwegverbinding de meest dringende behoefte bestaat, en reeds over een paar maanden het noodige personeel van den dienst der Staatsspoorwegen beschikbaar komt, dat met den aanleg een aanvang kan maken, zoodat deze reeds in het volgend jaar met alle kracht door dat personeel kan worden voortgezet.

Hoewel het betoog van de urgentie der lijn Djokjokarta-Tjilatjap, na hetgeen daaromtrent meermalen van de zijde der Staten-Generaal zelf is opgemerkt, bijna overbodig mag heeten, meent de ondergeteekende er toch op te mogen wijzen, dat deze lijn vooral het belang beoogt van de inlandsche bevolking der residentien Bagelen en Banjoemas. De streek die de spoorweg zal doorloopen, is zeer dicht bevolkt en zeer vruchtbaar. Niettemin is de bevolking arm, omdat ieder weinig grond heeft om te bebouwen en de gelegenheid gemist wordt om geld te verdienen, al heeft de bevolking veel tijd daartoe beschikbaar. De reden hiervoor ligt daarin, dat bij gebrek aan behoorlijke communicatie-middelen tot afvoer van producten, de Europeesche nijverheid er zich niet kan vestigen. De spoorweg zal daarin ongetwijfeld zeer spoedig verandering brengen; hij zal de uitbreiding vooral van de suiker-cultuur krachtig in de hand werken. Vooral voor die cultuur zijn de lage gronden van Banjoemas en Bagelen bijzonder geschikt. Zal de spoorweg dus reeds in dit opzicht de welvaart der bevolking op beduidende wijze bevorderen, hij zal ook den inlandschen handel ten goede komen, en de talrijke bevolking dezer streken tegen gebrek aan levensmiddelen, dat haar meer dan eenmaal bedreigd heeft, kunnen vrijwaren.

Over eene zeer groote oppervlakte van nagenoeg 120 kilometer lengte beoosten de Serajoe-rivier vindt men nagenoeg uitsluitend sawahvelden; doch wanneer de rijst-oogst mislukt, is de bevolking aan gebrek blootgesteld, daar voldoende middelen tot snellen en geregelden aanvoer van voedsel ten eenenmale ontbreken.

De ontstentenis dier middelen is ook oorzaak dat in geval van overvloed de rijst niet naar andere streken, die er behoefte aan hebben, kan vervoerd worden. Toen in 1880 gedurende eenigen tijd op Java hier en daar rijstschaaerschte ontstond en de prijzen tot f 10 en hooger per pikol waren gestegen, kostte de rijst in de streek die door den spoorweg zal worden doorsneden op verscheidene plaatsen niet meer dan f 4 per pikol, doch gemis aan gelegenheid tot transport belette de bevolking van haren overvloed partij te trekken. Komt de spoorweg tot stand, dan zal dit deel van Java eene bij uitstek gewenschte communicatie erlangen met eene uitmuntende haven, en eene verbinding met de zee verkrijgen die nimmer gestremd zal zijn.

Aanvangende te Tjilatjap, loopt de ontworpen spoorweg door de vlakten van Zuid-Banjoemas en Bagelen naar Poerworedjo en vandaar langs de zuidzijde van het gebergte, dat de gewesten Bagelen en Djokjokarta van elkander scheidt, naar de hoofdplaats van laatstgenoemd gewest, waar hij zich aansluit aan den spoorweg Samarang-Vorstenlanden der Nederlandsch-Indische spoorwegmaatschappij. De lijn, welke 187 kilometer lang zal zijn, is uitvoerig beschreven in de toelichting van het avant-projet, die met alle andere uit Indië ontvangen bescheiden, waaronder eene raming van kosten en eene richtingskaart in 9 bladen, ter griffie van de Tweede Kamer wordt overgelegd. De twijfel, die blijkens blad. 13 der Memorie van Toelichting betreffende de Indische begrooting voor 1883 bij de Regeering hier te lande gerezen was nopens de bedoelingen der Indische Regeering ten opzichte van de richting, aan het oostelijk gedeelte der verbinding tusschen Tjilatjap en Djokjokarta (namelijk aan het vak Poerworedjo-Djokjo-

karta) te geven, is sedert opgelost, zooals reeds werd medegedeeld op blad. 139 van het jongst verschenen Koloniaal Verslag. Onafhankelijk van den uitslag der openingen voor eene lijn tusschen Poerworedjo en Magelang oordeelt de Indische Regeering het tot stand brengen van de kortste verbinding tusschen de Vorstenlanden en de haven van Tjilatjap noodzakelijk, zoodat een spoorweg van Poerworedjo over Magelang naar Djokjokarta niet in de plaats zou kunnen treden van het voorgedragen tracé tusschen Poerworedjo en Djokjokarta langs het zuiderstrand. Overigens zou de Indische Regeering wel de lijn Poerworedjo-Magelang, met de bedoeling om haar tot Willem I door te trekken, zoowel uit een militair, als uit een economisch oogpunt in het plan der van Staatswege te bouwen spoorwegen wenschen opgenomen te zien, wanneer de opening tot eene bevredigende uitkomst leidt, maar de lijn Magelang-Djokjokarta, als minder urgent, vooreerst buiten beschouwing willen laten.

De kosten van aanleg der thans voorgedragen lijn Tjilatjap-Djokjokarta werden — zooals uit de bovenbedoelde stukken blijkt — in 1880 geraamd op f 17 910 000, dat is f 95 775 per kilometer. Wanneer men echter te rade gaat met de sedert dien tijd bij den bouw der Staatsspoorwegen op Java opgedane ondervinding, dan mag men veilig aannemen, dat het werk voor een veel lager bedrag uitgevoerd zal kunnen worden. Neemt men verder in aanmerking dat de raming der in het werk begrepen aanlegplaats voor schepen te Tjilatjap (welke raming f 718 000 bedraagt) blijkens § 122 der hierboven bedoelde toelichting van de ongunstigste onderstelling uitgaat, en die aanlegplaats zeer waarschijnlijk voor veel minder zal zijn te maken, en dat — in afwachting eener later door de Wetgevende Macht te nemen beslissing omtrent den aanleg van een spoorweg van Tjilatjap naar Tjitjalengka — niets zal worden gemaakt van hetgeen ten behoeve van dien spoorweg in het avant-projet was opgenomen, dan kan de raming van dezen spoorweg met aanlegplaats ongetwijfeld tot f 16 000 000 verminderd worden.

Maar daarentegen mag — althans aanvankelijk — niet gerekend worden op eene zoo hooge opbrengst als in de meergemelde toelichting wordt voorgespiegeld. De daar gemaakte berekening van de opbrengst gaat uit van de onderstelling, dat spoedig een groot gedeelte van de suiker uit Djokjokarta naar Tjilatjap zal vervoerd worden. Die onderstelling acht de ondergeteekende volstrekt verwerpelijk, omdat hij het denkbeeld verwerpt, dat de Staatsspoorweg in concurrentie zou moeten treden met den particulieren spoorweg. Vooreerst ware dit om economische redenen geheel onraadzaam, maar bovendien zou het ongetwijfeld aan de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij, wier lijn korter is dan de lijn Djokjokarta-Tjilatjap, en die in zoo bijzonder gunstige financieele omstandigheden verkeert, zeer gunnkelijk vallen om bij zoodanige concurrentie de winnende partij te blijven.

De ondergeteekende neemt dus aan dat de opbrengst der voorgedragen lijn aanvankelijk laag zal zijn, maar rekent er op dat in de toekomst de vruchtbare landen der te doorloopen streek stapelproducten voor de Europeesche markt in groote hoeveelheden zullen opleveren, waardoor de inkomsten van den spoorweg ongetwijfeld tot eene zeer voldoende hoogte zullen stijgen.

Voor den bouw van den spoorweg Djokjokarta-Tjilatjap, die volgens het voorontwerp 6 jaren zou moeten duren, zullen zeer waarschijnlijk niet meer dan 4 jaren noodig zijn, nu te rekenen van 1885 over nagenoeg al het bij den aanleg van Staatsspoorwegen bescheiden personeel ten behoeve van deze lijn kan geschikt worden. Zoo noodig zou ter bespoediging van het werk de spoorweg van twee zijden te gelijk, dat is van Djokjokarta en van Tjilatjap af, onderhanden kunnen genomen worden.

Wat betreft het lijntje van het station Soerabaja naar de Oedjong, sluit de ondergeteekende zich in volle overtuiging aan bij het gevoelen der twee laatste Ministers, dat dit spoorwegvak ten spoeligste van Staatswege behoort te worden aangelegd. Nimmer heeft het in de bedoeling gelegen, den spoorweg te doen eindigen waar nu het station te Soerabaja is. Had men niet van den aanvang af gemeend, dat de spoorweg naar de Oedjong zou worden doorgetrokken, dan zou stellig het tegenwoordige stations-emplacement een der ongeschiktste

geweest zijn, die men voor het eindpunt van den spoorweg had kunnen uitkiezen. De spoorweg kan niet ten volle aan zijne bestemming beantwoorden, indien het tegenwoordig station eindpunt blijft. Dit is reeds, naar het voorkomt, eene afloende reden voor de verlenging naar de Oedjong. Daarbij komt nog subsidiair en als ten overvloede een ander motief. Het tegenwoordig stations-emplacment, dat nu reeds te klein is, — een ongerief dat natuurlijk toeneemt naarmate een grooter gedeelte der Oosterlijnen in exploitatie komt en het spoorwegvervoer zich uitbreidt — zou dringend vergrooting eischen, wanneer het een eindstation moest blijven voor het goederenvervoer. Die vergrooting kan niet plaats hebben zonder zeer belangrijke kosten, welke, in tegenstelling van de zeer nuttige en zeer voordeelige verlenging naar de Oedjong door geen enkel voordeel gecompenseerd worden. Met hetgeen ten aanzien van dit lijntje door den Minister VAN BLOEMEN WAANDERS gezegd is op bladzijde 12 der Memorie van Toelichting en op bladzijden 41 en 42 der Memorie van Antwoord betreffende het vorige begrotingsontwerp, kan de ondergeteekende zich in alle opzichten volkomen vereenigen. Hij vertrouwt dan ook dat thans geen bezwaar meer tegen dit lijntje zal bestaan. De stukken, die er op betrekking hebben, worden thans weder ter griffie van de Tweede Kamer nedergelegd.

Nu de begrooting eerst in den loop van 1884 kan tot stand komen, is er natuurlijk niet meer op te rekenen dat aan dezen spoorweg zooveel kan worden verwerkt als ten vorigen jare daarvoor werd aangevraagd, weshalve de aanvraag met f 170 000 is verminderd bij Nota van Wijziging.

VII. OORLOG.

De veranderingen, die deze afdeling heeft ondergaan, zijn in de toelichtende Nota van Wijzigingen voldoende verklaard.

VIII. MARINE.

Met het oog op het debat, dat in de Tweede Kamer is gevoerd over het denkbeeld om de Indische militaire marine in te krimpen met uitbreiding van de gouvernementmarine (met welk denkbeeld de ondergeteekende zich in beginsel wel kan vereenigen) is van de begrooting afgevoerd de post die in het vorige ontwerp was uitgetrokken voor den aanbouw van een schroefstoomschip 4de klasse ter vervanging van de »*Delv*».

Daarentegen wordt een bedrag van f 24 000 aangevraagd voor aanbouw en verzending naar Indië van een viertal stoomsloepen van hetzelfde model als die welke tot de uitrusting van Zr. Ms. opnemings-vaartuigen »*Melville van Carabee*» en »*Blommendaal*» behooren. Het voornemen bestaat namelijk om geleidelijk aan alle schroefstoomschepen 4de klasse en aan de raderstoomschepen 2de klasse zulke stoomsloepen te verstrekken, waardoor de strijdvaardigheid van hunne bemanning aanmerkelijk zal worden verhoogd, omdat zij zich zooveel spoediger zal kunnen bewegen buiten boord, bij landingen of tochten in kreeken en op rivieren.

Het wetsontwerp, waarbij gelden werden aangevraagd tot overbrenging van de fabriek voor de marine en het stoomwezen te Soerabaja naar het marine-etablisement aldaar (Gedrukte stukken Tweede Kamer, Zitting 1883—1884, n°. 106), is, ingevolge machtiging des Konings door den ondergeteekende ingetrokken, omdat het jaren geleden opgemaakte plan, waarin sedert tal van wijzigingen werden gebracht, ook om de kosten tot een lager cijfer terug te brengen eene geheele herziening vordert, voordat het een goed samenhangend geheel vormt en als geheel deugdelijk kan worden beschouwd. Eerst na die herziening, welke met spoed zal plaats hebben, zal op goede gronden kunnen worden nagegaan hoeveel geld nog aan de uitvoering zal zijn te besteden.

De Minister van Koloniën,
SPRENGER VAN EYK.